

Přílohy

Příloha č. 1 : Odpovědi na dotazník - zaslané e-mailem od Romana Češky z 13. 2. 2011 (Dotazník byl zaměřen na volební období 1996-1998, kdy R. Češka zasedal v PSP ČR za ODA.)

1. *„Vůbec. Malá strana je ta, která se za malou považuje. To byl i kámen úrazu ODA.“*

2. *„Považuji ji za zločineckou organizaci podílející se na mravním marasmu. Bohužel nebyla a není politická vůle ji zrušit a jednoznačně odsoudit.“*

3. *„Cílem malé strany by mělo být stát se velkou stranou schopnou prosadit své programové cíle.“*

4. *„Volební systém neměl na postavení ODA významný vliv.“*

5. *„Pro ODA byl jediným přirozeným spojencem ODS. Problém byl, že obě strany v sobě navzájem viděly především konkurenci, kterou je třeba poškodit a zničit, nikoliv spojence, s nímž je třeba válčit na stejné frontě proti společným politickým protivníkům. ČSSD byla jednoznačným konkurentem. SPR-RSČ pro nás byla mimo povolenou odchylku politického spektra a tudíž nepřijatelným partnerem. KDU pro mne je trvale velkým zklamáním. Jsem křesťan a působení KDU mi připadá jako pro křesťanství škodlivé. Na druhé straně to byla středová strana, která byla přirozeným spojencem všech. To byla zároveň v mých očích její největší slabina, na které nakonec schází na úbytě.“*

6. *„Ideologická blízkost stran“.*

7. *Příčinou neúspěchu ODA dle Češky byla „absence silného, vizionářského a charismatického lídra. Politická krátkozrakost a soustředění se na nesprávné politické soupeře (ODS a konkurenti ODA). Definičně nepopulistický program, který nemůže být nikdy a nikde dlouhodobě dominantní.“* A obecně k neúspěchu malých stran dodává, že se *„neumí poučit z chyb svých předchůdců: - absence silného, vizionářského a charismatického lídra; - politická krátkozrakost a soustředění se na nesprávné politické soupeře; - slabé vnitrostranické vedení a absence atraktivního uplatnění široké členské základny ve vnitřním politickém životě daných stran; - definičně minoritní program.“*

Příloha č. 2 : Odpovědi na dotazník – zaslané e-mailem od Libora Kudláčka z 15. 4. 2011 (Dotazník byl zaměřen na volební období 1996-1998, kdy L. Kudláček zasedal v PSP ČR za ODA.)

1. „S teží lze ČÁSTEČNĚ souhlasit, tj. zaškrtnl bych (b). Nicméně platí v zásadě spíše pouze „aritmeticky“ a nevyčerpává „definici“ resp. nevystihuje roli, jakou mohou malé strany hrát. Ta může být v systému poměrného zastoupení (i s omezením 5% klauzulí) značná, jak ostatně vidíme u většiny dosavadních vlád od počátku 90. let u nás. Za určitých okolností nemusí ani aritmeticky platit – viz současná situace – ODS, ČSSD, TOP 09, KSČM nejsou ani jedna z hlediska politického významu malými stranami. Použil jste v otázce slovo „obvykle“, což je důležité, i tak bych spíše volil verbální odpověď někde mezi (b) a (c)...“

2. „Jak ale interpretovat pojem „nesystémová“ strana. Máte-li na mysli skutečnost, že náš politický systém je založen na (demokratické) soutěži (demokratických) politických stran, pak bylo a dosud je KSČM považovat za stranu nesystémovou – nikoli kvůli jejímu současnému politickému způsobu účasti v této soutěži; není demokratickou stranou především z toho důvodu, že se výslovně nedistancovala od své vlastní totalitní minulosti, je s touto minulostí personálně a namnoze i ideově spojena a svoje voliče oslovuje rovněž hlasem bližším této minulosti než současným poměrům.“

3. „Nemohu říci, že bychom se považovali za „malou“ stranu. V praktické rovině jsme byli stranou volebního typu, která spíše než z masového členství těží z nabídky atraktivního programu veřejnosti. Poměrně dlouho nebyla ODA ani malou stranou z hlediska volebního výsledku – viz odpověď na první otázku, pořadí nemá vždy ani aritmeticky korektní vypovídací schopnost. Výsledky kolem 6-10 % umožňovaly zaujmout významnou pozici v několika koaličních vládách. Tak či tak, cílem tzv. „malé“ strany by mělo být zaujmout co největší pozici a tím umožnit maximalizaci šancí uskutečňovat svůj program; nikoli tedy primárně rozšiřovat členskou, ale voličskou základnu. Jak se ostatně ukázalo i na našem případě, pokud se např. v některých regionech zamění oba tyto cíle a tedy se klade důraz primárně na rozšiřování členské základny, může to vést ke škodám na zmíněném hlavním cíli, totiž rozšiřování voličské základny.“

4. „Tehdejší volební systém jsem považoval z tohoto hlediska za vcelku odpovídající. Umožňoval vstup do zákonodárných orgánů i stranám „novým“, pokud odkázaly zaujmout alespoň několik set tisíc voličů.“

5. „Napsal jste v oslovení velké V, z čehož soudím spíše na dotaz na moje osobní vztahy k nim, ale asi by Vás více zajímal můj pohled na celkový tehdejší postoj ODA k nim. Protože v obou pohledech nebyl z mého hlediska nějaký zásadní rozdíl, shrnu to

stručně. Vztah k ODS: mohlo se z vnějšího pohledu zdát, že s ODS vedeme soutěž o podobnou voličskou základnu a tudíž se tzv. „vymezujeme“ zejména „proti“ ní, abychom „nezapadli“. Tak to ale nebylo – pokud jsme byli s ODS ve střetu, bylo to prakticky vždy v záležitostech ryze věcně politických – resp. vždy, když jsme měli za to, že ODS ustupuje od plnění společného koaličního programu. Zároveň ale byla naším koaličním partnerem a tak jsme se snažili názorové a hlavně prakticky odlišné postoje prezentovat především a nejdříve na jednáních na koaliční bázi. Ale i ve vlastních programových otázkách jsme nebyli jedno a totéž (viz např.: restituce, privatizace, veřejná správa, nevládní aktivity a další oblasti), jak se tehdy někdy tvrdilo. Měl jsem sám řadu diskusí na toto téma s osobními přáteli v ODS, během nichž jsem zdůrazňoval, že jsme strany komplementární, rozhodně nikoli totožné; což mělo značný volební význam – součet hlasů pro ODS a ODA byl vždy prokazatelně větší, než by byl počet hlasů pro jednu z těchto stran, kdyby ta druhá se soutěže nezúčastnila. Vztah k ČSSD: z ČSSD rostl během doby hlavní ideový protivník, pokud nepočítáme totalitní KSČM a extrémní SPR RSC. Na okraj: mnozí politikové z ČSSD to v rovině ideové velmi dobře cítili a snažili se ve vlastním zájmu oslabit pozici ODA tak, aby se politická soutěž u nás smrškla na střet dvou „velkých“ stran, jedné jakoby napravo a druhé nalevo. V ČSSD ovšem byla i řada demokraticky smýšlejících politiků, takže diskuse mohla probíhat ve věcné rovině. KDU-ČSL: přirozený partner v mnoha politických rovinách, cítili jsme slabinu v její určité poziční strnulosti (strana pouze jisté socio-kulturní základny). Na mnoho praktických problémů jsme ovšem měli podobné pohledy a tak se mnohdy stávala KDU-ČSL naším nejbližším partnerem. Ne ale vždy. SPR-RSČ: no, to byl vztah dvou úplně opačných pólů vnímání světa a přístupu ke správě veřejných záležitostí. Nesmiřitelný vztah.“

6. „Samozřejmě ideová blízkost stran, myslím, že v té době se ani moc „nenosilo“ uvažovat tak, že by se z čistě mocenských důvodů někdo snažil o uzavření koalice s ideovými protivníky. Tehdy myslím ani něco podobného pozdější dohodě ODS s ČSSD moc nepřicházelo do úvahy.“

7. „Obecně nepovažuji „malé“ strany za neúspěšné, jak vzhledem k nesnadné definici, tak i de facto. Ale rozumím Vám snad správně, že se ptáte, proč se některá z menších stran neusadila napevno na scéně. Ani to není ale úplně pravda, pokud nenahlížíme na politické strany pouze jako na „podniky“, které buď uspějí, nebo zkrachují. Chápete-li stranu jako nositele určitých postojů pro praktickou politiku, pak jde o to, zda přežívá něco z těch idejí a záměrů, které strana prosazuje. V případě ODA

mnoho z nich žije jak v programech „po-odistických“ stran, tak v personální rovině (stále potkávám řadu svých bývalých stranických kolegů na aktuálně významných místech) – v jistém smyslu se „idea ODA“ dokonce docela usadila a žije. To, že není jejich nositelem bývalá značka ODA a tedy ta jako strana zanikla, bylo podle mého názoru v našem případě způsobeno nejvíce tím, že ODA nezvládla vnitřní tlak určitých skupin členů na to, aby se více soustředila na uspokojování mocenských zájmů svých (některých) vlastních členů než na prosazování originálních politických postojů a tedy na veřejný „zápas“ o zájem voličů. Jinými slovy: jakmile se hlavním tématem zpráv o ODA stalo, že je zmítána vnitřními rozpory (což také byla), ztratila svoji původní přitažlivost pro voliče. Omlouvám se za tento obsáhlejší exkurs, ale kdybych napsal „kvůli vnitřním sporům“, bylo by to sice v zásadě z mého pohledu pravdivé, ale dost těžko pochopitelné.“

Příloha č. 3 : Odpovědi na dotazník – zaslané e-mailem od Karla Kühnla z 4. 11. 2011 (Dotazník byl zaměřen na volební období 1998-2002, kdy K. Kühnl zasedal v PSP ČR za US.)

1. *„Politické systémy a jejich vnímání se vyvíjejí. Ve stále řidším případě dlouhodobé tendence k rozdělení většiny hlasů mezi dvě „lidové“ strany napravo a nalevo od politického středu platí tato teze bezpochyby. Ve stále častějším případě proměnlivého („nestálého“, „pružného“, „protestního“) rozhodování voličů ztrácí sám pojem „malá strana“ smysl. A to i tehdy, skončí-li třetí. Rozdíly mezi prvními (několika) stranami v takovém případě nebyvají dostatečně velké, aby dělení na „velké“ a „malé“ opravňovaly.“*

2. *„Považovali jsme ji za stranu bez koaličního potenciálu, již bezesporu byla. Tím pádem byla i stranou „nesystémovou“. A to hned ze dvou hledisek: jednak jako strana, která nepřijímá v dobré víře systém checks and balances demokratického vládnutí (jakkoliv je velice dobře schopna tento systém využívat) a jednak jako strana, které žádná jiná strana – právě z tohoto důvodu – nedůvěřuje natolik, aby byla schopna o ni opřít vládní většinu.“*

3. *„Každá politická strana je přesvědčena, že její recepty jsou pro řízení veřejných záležitostí nejprospěšnější. Aby to mohla dokázat, musí především přesvědčit voliče, aby jí dali hlasy. Proto je nutně cílem každé politické strany být – nebo stát se – stranou „velkou“. Je to tedy i základním cílem „malé“ strany. Každá „malá“ strana je tedy i ve vlastním chápání malou vždy jen dočasně, přesně jen pro dané volební období,*

v němž se nestala stranou „velkou“. Takto chápaná (dočasně) malá strana, která sama nemá dostatek mandátů, aby mohla vést vládu (což by jinak bylo „first best“), by měla vždy zvažovat, co je „second best“ z pohledu voličů, které zastupuje. Je to převzetí „juniorní“ vládní odpovědnosti nebo pozice opozičního „hlídače“ vlády? Vládní odpovědnost s sebou nese pravomoc rozhodovat (tedy: „moc“), zatímco opozice nabízí „čistotu“ a naději na příští protestní hlasy. Protože v klasickém rozdělení na dvě „velké“ a ostatní „malé“ strany je zpravidla opozice dominantně obsazena jednou z „velkých“ stran, nezbyvá zde pro „malé“ strany skoro žádný prostor. Proto se domnívám, že by cílem „malé“ strany měla být spíše účast ve vládě. Tam je prostoru pro uplatnění vlastních programových bodů (a pro hlídání „velké“ strany) vždy více.“

4. „Ve volbách 1998 se ještě uplatnil klasický poměrný systém s jedinou významnější korekcí a tou byla 5% hranice. Určitým dalším (malým) zkreslením poměrnosti byla ještě velikost (přesněji: malost) některých volebních krajů (KV, LB), která – v těchto krajích – automaticky znevýhodňovala „malé“ strany (v praxi strany s menším než 20% ziskem v KV a menším než 10% ziskem v LB). Vliv tohoto zkreslení byl ale jen na úrovni 2-3 mandátů z 200. Jinak se mandáty ve volebních krajích rozdělovaly zcela neutrálně, prostým matematickým propočtem, mezi strany, které celostátně překročily 5%. „Nevyužité“ hlasy těchto stran v jednotlivých krajích se sečetly celostátně a opět prostým matematickým propočtem se podle nich rozdělily dosud nerozdělené mandáty v tzv. druhém skrutiniu. Tento systém byl tedy vcelku neutrální a „malé“ strany nijak zásadně neznevýhodňoval. To se změnilo až novým volebním zákonem z doby tzv. opoziční smlouvy, který citelně zvýhodnil „velké“ strany na úkor „malých“. Tento zákon zrušil druhé skrutinium a pro přepočtení všech hlasů na mandáty v jediném skrutiniu zavedl tzv. upravený d'Hondtův koeficient (v praxi to znamená, že „malé“ strany potřebují na jeden mandát /citelně/ více hlasů než strany „velké“; neodpustím si poznámku, že to, přirozeně, nevedlo ke vzniku stabilních vlád, takže z toho zůstalo jako čistý samoučel právě jen to zvýhodnění „velkých“).“

5. „Na to je možné nahlížet dvojím způsobem – obecně a jmenovitě. Obecně jsem, jako radikální zastávce individuální svobody, nedůvěřivý k „velkým“ stranám. Ty mají (nepřiznanou) tendenci přizpůsobovat svět k obrazu svému – a jen svému –, jakmile se dostanou k moci. Z toho automaticky plyne moje celoživotní náklonnost k menším stranám, které nemohou z definice věci natropit tolik škody (právě proto, že jsou „malé“; ne proto, že by byly z gruntu lepší – kdyby se staly „velkými“, budou se chovat stejně). „Velké“ strany mají také tendenci využívat/zneužívat legislativu k

„vyčištění prostoru“, tj. k eliminaci právě menších stran, které jim „brání v efektivním vládnutí“ (to je doslovná citace). Příklad: již zmíněný volební zákon „opoziční smlouvy“. Konkrétně u nás – já považuji stav, kdy se velká část hlasů koncentruje na dvě hlavní strany za docela rozumný kolektivní postoj občanstva (platí ovšem že všeho moc škodí – viz. výše). Dokud jsou tyto dva hlavní (a dosti obecné) politické prostory dostatečně korigovány několika prostory menšími (a více „specializovanými“) je všechno v pořádku. ČSSD a ODS si ovšem musí v každých dalších volbách (a hlavně činnostech mezi nimi) své postavení oněch dvou hlavních „sběrných táborů“ znovu a znovu zasloužit. To není dáno automaticky a na věky (viz. dnešní ne zcela jisté postavení ODS na „pravé“ straně a aspirace TOP 09 převzít její „sběrnou“ úlohu). Nikdy jsem tedy neviděl v ODS a ČSSD nic jiného, než potenciální (obtížné) partnery. Samozřejmě, že možnost/nemožnost skutečné spolupráce s nimi byla v letech 1998-2002 výslednicí řady konkrétních, dobově podmíněných kroků (jejich i „našich“!). V programu, činnosti a vedoucím týmu ČSSD jsem ale i já tehdy viděl příliš mnoho přežitků socialismu, abych mohl podporovat myšlenku společné vlády ČSSD-KDU-US. Spolupráci s ODS jsem si tehdy přál, přišla mi logická a byla i početně možná (ODS, KDU a US měly dohromady 102 mandáty). ODS se ale tehdy (z důvodů pohříchu politicko-emocionálních) zřekla spolupráce s námi, tak jako jsme se my zřekli spolupráce s ČSSD. Zajímavé je, že ČSSD se potom ve vládě chovala daleko pragmatičtěji (a odpovědněji) než jsem se zpočátku obával. KDU-ČSL byla strana, která sice neměla o mnoho více hlasů než US, ale považovala se za stranu etablovanou a tím s „větším právem na život“. To vytvářelo určité třecí plochy, ale přece jenom – společný zájem menších a programově poměrně blízkých stran vytvářel mnohem větší prostor pro spolupráci než pro neshody. To se projevilo ve vytvoření tzv. Čtyřkoalice (ještě s ODA a DEU) a v jejím velkém volebním úspěchu v krajských a senátních volbách 2000. Asi to byl právě tento úspěch, na nějž Čtyřkoalice také zahynula. Najednou jsme se ve vlastních očích stali „velkými“, ale nebyli jsme jednou stranou. Všichni jsme, dle psychologie velkých stran, chtěli mít všechno podle sebe a ztratili jsme schopnost „malých“, tj. schopnost vzájemného kompromisu.“

6. „V roce 1998, přísně vzato, žádná vládní koalice nevznikla. Tzv. opoziční smlouva nebyla koalicí, tou by musela být tzv. velká koalice (ČSSD a ODS)s plnou a otevřeně přiznanou vládní odpovědností. Na to, že nevznikla programově přirozená koalice ODS-KDU-US měly vliv dobové politické animozity, což byla zjevně známka nezralosti našeho politického vývoje. Ideologie v tom stála zcela mimo. ODS byla prostě

toho názoru, že „než se zase nechat vydírat těmi malými“, raději podpoří vládu hlavního ideového oponenta (ČSSD). A KDU a zejména US, neudělaly nic, co by ODS přesvědčilo, že se toho nemusí obávat. Ideologie stála naopak v základu rozhodnutí US nejtít do vlády s ČSSD (KDU byla pro). Těžko dnes říci, zda to byl postoj správný (a zastával jsem ho i já). Podle následného výsledku (opoziční smlouva) nebyl. Ale to jsme sotva mohli vědět. Našemu rozhodnutí předcházelo přesvědčení, že spojení s ČSSD povede k okamžitému zániku/zničení US. Ta při svém vzniku chápala sama sebe jako „zachránce pravice“, těžce poškozené „potápějící se“ ODS. Byli jsme přesvědčeni, že spojení s levicí by voliči a členové US neodpustili.“

7. „Asi se nedá hovořit o „dlouhodobém neúspěchu malých stran“. Spíše se v případě většiny „malých“ stran projevila jakási neschopnost „dlouhověkosti“. Zatím ale vždy po ústupu jedné „malé“ strany nastoupila jiná. Část voličů jsou věční hledači, kteří jsou vždy znovu připraveni vložit svou důvěru v „dosud nezkažené“. Zatím v žádném parlamentu nebylo méně než 5 stran, z toho 3 „malé“. Z toho je zjevné, že poptávka po „malých“ stranách existuje a voliči nechtějí omezit politické opce na dvě. Jenom se dosud nenašla strana, která by ten prostor pro „malé“ ne-levicové a ne-konfesijní strany zabrala dlouhodobě. To je samo o sobě na politologickou analýzu. Nejspíš to bude tím, že volební étos tohoto prostoru se mění v dosti silných výkyvech. Jednou je to „skutečně konzervativní“ (ODA), podruhé „morální pravice“ (US), potřetí je to „liberální, sociální, zelené“ (SZ) a počtvrté prostý „antiestablishment“ (VV). Trochu se vymyká TOP 09, ale to je právě tím, že je sice zatím „malá“, ale považuje se jasně za „velkou“ in spe. Mám za to, že ani (jak se zdá) neúspěch VV neodradí pružné, věčně nespokojené a přelétavé voliče (zhruba: liberály s lehce anarchistickým podtónem) od dalšího pokusu vložit důvěru v někoho dalšího, až zase „vstanou noví bojovníci“, jak kdysi napsal Antonín Zápotocký. Pokud jde konkrétně o US (později US-DEU), myslím, že skutečnou příčinou jejího „nepřetrvání“ bylo, že vlastně nebyla založena na programu. Vznikla jako reakce na „nemorální“ chování pravice (ODS, zčásti i ODA – sponzoři atd.) a jejím jediným „programovým“ bodem, odlišným od ODS a ODA byla právě „morálka“. Přesněji: sebeprohlášení za jedinou morální pravici. To zpočátku fungovalo, ale pak se to, přirozeně, obrátilo proti US. „Normální je nelhat“ (to bylo naše heslo do voleb 1998) je sice krásné maximum, ale jeho výklad má vždy v ruce někdo jiný. US byla od prvního okamžiku posuzována podle svého maxima a každý druhý den obviňována, že se podle něj sama (nebo některý z jejích členů) neřídí. Co jiným stranám snadno prošlo, neprošlo US. O náš program se nikdo

nestaral a když jsme v dalším volebním období byli v koaliční vládě s ČSSD, nikdo neregistroval náš „podíl na polidštění ČSSD“, ale pouze naši „zradu pravicových ideálů“. A protože zrada je „nemorální“, vytratil se postupně ve vnímání voličů jediný „obsahový“ bod US, takže stranu bez obsahu už nikdo nevolil. Já vím, je to asi dost příkré, ale dnešní případ VV vykazuje téměř s komickou přesností stejné znaky. Jenom to jde mnohem rychleji.“